



**Título:**

**Autor: Yues Person**

**Fecha: 01/01/1973**

**Número: 0462**



No és fer cap concessió a la moda confessar el fort increment de la reivindicació que definirem com a nacionalitària, per raons que especificarem més endavant. Es tracta d'un fenomen mundial, natural en un moment en què la humanitat, acarada a les massificacions de la civilització que s'albira, ha de reaccionar per tal de sobreviure, en un moment en què l'encongiment de la terra converteix les relacions amb l'Altre en un problema de primera magnitud que ja no es pot resoldre eliminant-lo, i en un moment en què la superació dels estats nacionals fa insuportable la destrucció operada en profit d'aquells de les nacionalitats fins ara sotmeses, essent necessari que aquestes es desensonyin per tal de facilitar el pas a unes entitats més grans.

Aquest fenomen mundial és revolucionari des del moment que topa amb l'ordre polític establert. No té res d'estrany que es manifesti així a França ja que aquest estat és, ètnicament, el més diversificat d'Europa, fora de l'U.R.S.S.; s'hi parlen al menys quatre llengües llatines, dues llengües germàniques i una de celta, sense que calgui mencionar el basc, sempre tingut a part. Les nacionalitats minoritàries de França que hom creia ja mortes i esclafades per la ideologia nacionalista i l'escola chauvinista obligatòria, de cop, des de maig de 1968, han reviscolat. D'aleshores ençà els joves cantants revolucionaris han aparegut a totes aquestes llengües i es dediquen a desensonyar les masses de llur profunda alienació; la unió d'aquest moviment amb l'agricultor i l'obrer s'ha realitzat.

Aquest despertar no ha estat pas una sorpresa per a aquells que de fa temps viuen dins aquests problemes, com l'autor d'aquestes ratlles, i aquells que hi han sacrificat llur tranquil·litat d'esperit. Tanmateix és a França on aquest moviment mundial ha suscitat el furor més rabiós després d'un llarg període de silenci desdenyós. La causa és que contradiu de manera absoluta la ideologia francesa del nacionalisme que confon sistemàticament ciutadania i nacionalitat, ideologia que ha impregnat profundament tots els esperits, fins els d'aquells que es diuen revolucionaris (1).

Aquest refús específicament francès va de tronc amb les vacil·lacions de molts marxistes, o que es pensen ser-ho, davant el fet nacional. Perquè si de fet el nacionalisme no és altra cosa que un fenomen cultural efímer lligat a una etapa de l'evolució de les societats i confinat a la superestructura, és que es tracta d'una manifestació d'esperit burgeset, un anacronisme que perjudica la revolució mundial.

És aclaparador de veure com d'una obra tan anticonformista com la de Marx i tan lluny d'ésser una veritat absoluta i definitiva, se n'ha fet una escriptura sagrada. Abans que res, però, caldria assegurar-se bé de què va escriure realment aquest pensador en el seu intent d'explicar l'evolució de les societats a partir de les dades que tenia disponibles al seu segle XIX.

Per a Marx la llengua, que és al cor del fet cultural i

nacional, no és pas un element secundari. A La Ideologia alemanya Marx escriu que la llengua no és l'expressió de la consciència, cosa que seria idealisme, sinó la mateixa consciència (2).

Pel que fa a la noció d'infraestructura, que Marx tracta de passada, és la que ha suscitat més interpretacions dogmàtiques i limitades. L'oposició fonamental, segons Marx, és la que es troba entre els aspectes materials i els aspectes no materials de la cultura, cosa que és ben diferent. Aquests aspectes es troben en relació dialèctica, és a dir, que actuen recíprocament els uns sobre els altres. L'oposició infraestructura / superestructura no és vàlida sinó en un sector molt limitat dins d'aquest conjunt. Així, en els aspectes materials que formen el mode de producció, les forces productives no es troben pas a la infraestructura, sinó que només s'hi troben les relacions de producció que estan en relació directa amb les institucions i les ideologies, les quals, efectivament, formen la superestructura. Però la llengua i la ciència, situades als aspectes no materials de la cultura, són tan externes a la superestructura com les forces productives ho són a la infraestructura. La llengua i la ciència es troben en relació dialèctica directa amb aquestes forces productives. Així doncs, hom pot parlar d'estat burgès però no de llengua o de ciència burgesa, tal com no es pot parlar de ferrocarrils o de carros burgesos (3).

La nacionalitat, tal com la definirem, està lligada al conjunt de la cultura i més especialment a la llengua i no és de cap manera un element de la superestructura, ben a l'inrevés de l'estat.

Marx, en proposar-nos una teoria global de l'evolució de les societats, li ha deixat una senzillesa que el dogmatisme dels seus epígons s'ha dedicat a enterbolir. Aquells que en els fenòmens socials més importants només hi volen veure el reflex d'una ideologia de classes cauen fàcilment en la teoria del complot que fins ara crèiem característica del pensament d'extrema dreta. Aquest refús els duu sovint a un engegament catastròfic, com ho ha demostrat la impotència d'alguns d'aquests a integrar el fet nacional en llut anàlisi de la crisi de Bangla-Desh, per exemple(4).

En realitat, sobre aquests fonaments teòrics Marx no ha construït mai un model coherent del fet nacional. La realitat perceptible a les societats industrials que estudiava era la terrible explotació del proletariat, de manera que la contradicció dominant era la lluita de classes. És prou coneguda l'evolució de la seva actitud envers Irlanda, l'alliberament de la qual, el 1848 considerava com a perjudicial a la revolució a Anglaterra, i la condemnava. Vint anys més tard pensava que n'era el pas necessari. Les directrius d'Engels, que el 1848 preconitzava la germanització de les nacions eslaves perquè havien destorbat la revolució alemanya, fins al final de la seva vida es mantindran sovint marcades per un chauvinisme alemany que ens sembla delirant. Es tracta, però, de judicis d'oportunitat, llançats a l'atzar de la lluita política i que hom no ha de posar al mateix nivell de l'epistemologia marxista si no vol caure en un dogmatisme religiós.

Marx no va fer una distinció clara entre nacionalitats i nacions, lligades aquestes a l'estat, que era necessàriament l'èmic com a eina de la classe dominant. L'oposició que va traçar entre "Nacions sense història" i "Nacions històriques" no és pas digna del seu geni crític. L'alliberament nacional, per a ells, no era més, a tot estirar, que un element més en la lluita de classes; element, per altra banda, ben important.

Però els marxistes sovint han anat molt més enllà deixant-se endur per un notable maniqueisme i un somni mil·lenarista d'evident origen judeo-cristià. La revolució que creuen veure imminent ja no és només la transformació d'una societat històrica tinguda per injusta i escandalosa, sinó el final de totes les contradiccions, i per tant de la mateixa història, o, si hom ho vol dir així, de la prehistòria, i l'establiment definitiu de la justícia i de la fraternitat.

En aquesta perspectiva, la humanitat, diuen, s'ha de purificar de totes les escòries de la història, de les classes i també de les nacions. Una fraternitat d'individus tots ells intercanviables i iguals, immersos tots en la mateixa cultura, la mateixa llengua i les mateixes tècniques omplirà la terra. La lluita de classes tendiria a aquesta apoteosi molt més que no pas al simple establiment d'una societat més justa. Aquesta ideologia, però, es priva ella mateixa d'aquest caràcter des del moment que està construïda sobre els estudis de Marx i pretén conservar-ne el caràcter científic. Refusant dialogar amb els altres en un pla d'igualtat insisteix en el seu caràcter religiós.

Aquest ideal, que semblava admirable a un tan gran nombre d'esperits dels segles passats, ja no s'adiu a una època en què la humanitat se sent sobretot amenaçada per la massificació de la civilització moderna. Hom s'escriuix pensant en l'empobriement d'una humanitat que es trobaria reduïda a una sola cultura, i la mobilització contra aquest perill esdevé una necessitat primària. I Marx, el realisme i la ironia ferotge del qual rarament flaquejaven, veia ben clar que aquest universalisme abstracte no era més que una mistificació. Al segon congrés de la Internacional subratlla la candidesa del seu futur gendre Lafargue, segons el qual el refús del fet nacional consisteix a convidar les altres nacions a integrar-se a l'única nació veritable i autèntica, la francesa.

I, mirat per on es vulgui, aquest és el problema: ¿Qui hi ha avui que pugui creure seriosament que les cultures nacionals siguin exclusivament burgeses, que un obrer xinès, un obrer americà i un obrer francès tenen la mateixa cultura i que suprimint a l'encop la cultura burgesa i la burgesia tindrem un proletariat culturalment homogeni al si del qual hauran desaparegut les contradiccions nacionals? La història del darrer mig segle fa ben ridícula una tal proposició. El representant del Vaticà a la C.I.T. de Ginebra acaba de donar justament, el dia 15 de juny, com a exemple el model xinès de desenvolupament com a "respectuós dels valors culturals que són peculiars d'aquest gran poble" (*Le Monde*, 16.VI. 1973, pàg. 3). No hi ha res que deixi suposar que els americans, els xinesos, els russos, els japonesos o els francesos estan cridats a abandonar llurs llengües en un futur previsible, mentre el dia del Judici Final no sigui demà o demà-passat. Però hom invoca hipòcritament l'universalisme de la lluita de classes per convidar les cultures minoritàries a absorbir-se en les cultures més fortes que les oprimeixen, i de fet el que esdevindrà realment és que aquestes es trobaran més violentament encarades com més grans siguin llurs pretensions, i que l'universalisme en patirà en la mateixa mesura. Si de debò hi hagués d'haver una fusió a nivell mundial -cosa que rebutim- aquestes fusions parcials hi farien més nosa que servei. Tanmateix aquesta actitud és ben còmoda als marxistes que han nascut en una cultura dominadora, i crea una bona consciència a aquells que reneguen de la cultura on s'han format i s'afilien a una de més forta que respon millor a les exigències de llurs ambicions. La hipocresia no s'aguanta gaire. Quan hom es troba en una cultura minoritària els problemes són evidents, però

quan hom pertany a una gran cultura es pot viure tranquil·lament sense ni sospitar-los si no és amb un esforç excepcional de reflexió o per un accident existencial. I quan s'hi topa esdevenen carregosos i són refusants amb indignació.

De totes maneres, no hi ha dubte que per a molts marxistes, a la fi del segle XIX, la importància reconeguda a la lluita de classes feia simplement que la nacionalitat fos tinguda per una formació efímera lligada a l'establiment de l'estat burgès i destinada a desaparèixer amb ell en una societat sense classes on la cultura fóra única. Aquesta posició sovint ha reclutat els revolucionaris d'origen jueu que, mancats de territori, no sabien com definir-se nacionalment i es trobaven acarats al creixement dels nacionalismes locals les noves classes mitjanes dels quals els feien la competència. A més, per raons pràctiques, tendien a afiliar-se a les cultures més fortes, és a dir, a les de nacionalitats dominants ben establertes més que no pas a les dels moviments d'alliberament. Aquesta fugida cap a l'universalisme els evitava el difícil camí del socialisme del Bund o del sionisme que ja es formava. La gran Rosa Luxemburg il·lustra perfectament aquesta situació.

Però la realitat desmentia aquesta ideologia abstracta i fou a Austria-Hongria, on el problema nacional presentava una gran contradicció, on els marxistes es plantejaren clarament el problema. Parlar de fusió de les nacionalitats equivalia a proposar, en nom de l'internacionalisme proletari, destruir les cultures oprimides en profit de l'alemanya. Per tal de no perjudicar el proletariat germanòfon hom agreujava objectivament les contradiccions nacionals a compte de la lluita de classes. Si es volia evitar el separatisme i el desmembrament d'Austria-Hongria aquesta posició era indefensable. Fou aleshores quan Otto Bauer i Karl Renner establiren una teoria marxista de la nació fundada sobre l'existència d'elements culturals la permanència dels quals és més important que la de les estructures socio-econòmiques (5). La distinció entre nació, estat i nacionalitat fou aleshores clarament establerta i les nacionalitats ara ja no estan cridades a fondre's en una humanitat futura indiferenciada. Em fa l'efecte que aquesta teoria és vàlida tot i que de seguida fou objecte dels atacs de Kautsky i de Rosa Luxemburg que es trobaven encara al mateix punt.

Lenin dedicà una gran part de la seva carrera a combatre igualment aquestes dues posicions. En realitat, els marxistes de Rússia, ben a l'inrevés dels d'Austria, s'han negat durant molt de temps a reconèixer el fet nacional i s'han obstinat a predicar la fusió de les nacions, cosa que, en llur cas, volia dir consagrar el triomf de l'imperialisme cultural rus. Aquesta posició serà concretament la de Pjatakhev i de Boukharine. Salta a la vista que aquests autors estaven alienats per la ideologia centralista del nacionalisme rus. Sovint es produeix un efecte de mirall entre un grup revolucionari i la força contra la qual combat, i en el cas rus, crec que es pot dir, tractant-se de centralisme. Abans de morir Elsa Triolet confessava a Pierre Daix que a vegades pensava que tot havia relliscat sobre Rússia, "fins i tot Octubre, fins i tot Lenin".

Lenin, en qui els avantpassats alemanys i kalmus s'havien neutralitzat, era profundament rus i, sacrificant-ho tot a la lluita contra l'autocràcia tsarista, exigia, amb un esperit d'eficàcia, un centralisme tan exacerbat com el d'aquella. Aquesta és la font del centralisme dit democràtic que havia de permetre l'adveniment de l'estalinisme i que sempre paralitza els partits comunistes i, amb ells, el desenvolupament del socialisme.

Tanmateix Lenin no ho podia pas prevuere i era un apassionat de l'acció que sempre va sotmetre la teoria a la pràctica tot i que el seu pensament no deixà d'evolucionar i per això no és possible de construir-hi un model únic, sobretot quant al problema nacional (6). Com a rus, fortament adherit a la seva cultura nacional, esmerçà molt de temps a comprendre el punt de vista de les altres cultures. Fou la revolució de 1905 qui li féu veure la importància revolucionària del fet nacional.

Paradoxalment, la convicció de la necessitat d'un partit i d'un estat centralitzats i unitaris, fins i tot des del punt de vista cultural, dugueren Lenin molt aviat, en contra de Rosa Luxemburg, a defensar el dret a l'autodeterminació. Preferia el separatisme al federalisme preconitzat per Otto Bauer. Constituïnt-se cada nacionalitat en estat independent, el problema nacional quedava controlat i la lluita de classes podia avançar lliurement. Aquest era evidentment el factor essencial de la història i tot hi havia d'estar subordinat. Creia, en definitiva, que era l'únic factor actiu a l'Europa occidental perquè en aquesta zona, pensava ell, totes les nacionalitats ja s'havien realitzat en estat i no hi havia cap mena de problema nacional. Al nostre punt de vista, però, es tractava evidentment d'una manca d'informació. Per al futur, Lenin concebia una fusió de les nacionalitats en una societat sense classes que ell preveia a escala mundial sense tenir en compte que, limitat a l'estat rus, aquest fenomen acabaria en el triomf d'un imperialisme lingüístic. Però ell preveia també que l'estat i tota altra forma d'opressió faria aigües, al seu llibre L'Estat i la Revolució, obra la lectura de la qual sembla ben curiosa als ciutadans soviètics. Si bé Lenin mantingué fins al final la seva posició sobre els problemes nacionals. Fou ell l'inspirador, des de 1913, del cèlebre tractat d'Stalin sobre "El marxisme i la qüestió nacional", fins i tot si el resultat no sembla haver-lo satisfet del tot. Donant la preferència als factors culturals en la definició del fet nacional, li reconeix una certa permanència, però l'abast d'aquesta concessió està limitada per la insistència a incloure-hi els factors econòmics.

Des de la presa del poder, Lenin adopta les fórmules federals que tant havia detestat, i també el dret a la secessió, que mai no havia reprovat en teoria, és aleshores combatut en la pràctica a causa de les necessitats de la guerra. Finalment, quan la perspectiva de la revolució mundial desaparegué, el 1921, Lenin creu que cal donar una estructura federal al terreny que es trobava sota la revolució i aleshores comença de combatre les tendències a l'hegemonia russa de la qual Stalin ja és el portantveu.

Però sobretot els seus darrers mesos de vida conscient estan marcats per una reflexió sobre el chauvinisme de la gran Rússia que veu néixer arreu al seu voltant i que la revolució no ha pogut pas destruir, com tampoc l'esperit burocràtic, ben a l'inrevés de com ell esperava. No sembla que arribés a concordar amb Otto Bauer en la idea d'una permanència absoluta del fet nacional però subratlla fortament la seva voluntat d'una estricta igualtat de dret de totes les nacionalitats sigui quina sigui llur importància de fet.

Lenin morí massa aviat per poder superar la contradicció entre el seu nou punt de vista del fet nacional i la concepció centralista del partit, però l'estalinisme i la burocràcia actual han sabut aprofitar-lo en profit de l'imperialisme cultural rus. La discussió no s'ha pas tancat a la Unió Soviètica, on sembla impossible qüestionar l'estructura pluri-nacional que és el principal guany de la revolució d'octubre, i on els nacionalismes no han estat mai vigorosos a causa de l'opressió burocràtica que els ofegà

dia rera dia. Però ja ningú no creu que el mite de la fusió en última instància de les nacions, on s'emmotlla el dogma del partit, pugui recobrir una altra cosa, si s'arriba a realitzar, que la pura i simple russificació. Si un dia s'ha d'instaurar una veritable democràcia a l'U.R.S.S. sense que aquesta esclati, cosa que podria ésser el retop llastimós de la tirania burocràtica, hom pot suposar que aquest mite serà escombrat.

Ara com ara, l'evolució de l'imperi soviètic i de les lluites del tercer món demostra clarament que el fet nacional és a la base i que no presenta cap senyal de regressió. El problema és saber com s'articula en relació a les ideologies universalistes, la més moderna de les quals és el marxisme, i a d'altres tipus de lluita, com la lluita de classes.

En primer lloc, què s'entén per fet nacional? Des del seu origen la humanitat es troba dividida en agrupacions primàries com el llinatge, el clan, la població o la tribu, reagrupades en formacions secundàries de base cultural o societats globals, qualificades diversament d'ètnies, de pobles, de nacionalitats, de nacions. Ètnia és un mot científic recent que designa un grup culturalment homogeni, però els diferents criteris utilitzats per definir-ne els caràcters molt poques vegades coincideixen. De totes maneres, a partir d'un cert nivell d'organització social i de presa de consciència, ja no es pot parlar d'ètnia sinó de poble o de nacionalitat. Els mots poble i nació, que remunten a l'antiguitat, han conegut als temps moderns un curiós quiasme semàntic. Poble, que primer designava un cos polític (*Populus Romanus*), des de fa dos segles tendeix a descriure una realitat ètnica objectiva, mentre que nació, que a l'Edat Mitjana i de vegades fins al segle XVIII designava encara un grup d'homes del mateix origen, ha estat confiscat per l'estat modern. Avui pretén designar ja el cos de ciutadans sobre els quals l'estat es creu amb dret a exigir la lleialtat, cosa que es manifesta per l'aparició d'una consciència nacional. I encara hi ha el fet que, des de molt de temps, la humanitat es troba repartida en grups culturals relativament estables que són un dels fonaments de la seva vida col·lectiva. El mot poble podria ésser emprat per designar aquesta realitat objectiva, però acabem de veure l'ambigüitat de la seva història a les llengües llatines. No es pot fer servir en anglès on "people" significa "la gent", i sembla millor de reservar-lo al sentit que pren més sovint, és a dir, per designar el conjunt de les capes i classes socials explotades i oprimides, en oposició als grups dominats. Donarem, doncs, a les formacions culturals el nom de nacionalitats ja que el mot nació implica avui l'existència d'un estat nacional com aquests que Europa ha vist néixer als darrers segles. Són les dues realitats que Robert Lafont ha proposat de definir com a Nació primària i Nació secundària en un assaig que ha fet època (7).

A la França actual les minories nacionals són doncs entitats culturals que no han aconseguit de constituir-se en estats nacionals, que han estat despreses de llurs estats d'origen o bé que llurs estats nacionals han estat destruïts. Aquest darrer cas és el de la Bretanya, la consciència nacional de la qual, extremadament marcada al segle XV (8), no ha sobreviscut la destrucció del seu estat per França.

Aquestes nacionalitats, que sovint han conegut un gran passat, han estat objecte d'una política de destrucció sistemàtica per part de l'estat francès. El nacionalisme francès porta clarament en ell mateix la negació de llur existència. fins i tot de manera retroactiva. Alienades per aquesta ideologia, les minories na

cionals s'han deixat enganyar molt de temps per la reivindicació tímida i vana d'un provincialisme folklòric que ha servit de tapadora a la dreta i a l'extrema dreta a la fi del segle XIX.

La revolta contemporània és ben diferent d'aquestes tímides protestes. Ha nascut d'una superació del nacionalisme francès que ja no està adaptat als problemes del segle present i de la presa de consciència de les lluites mundials contra totes les formes d'explotació i d'opressió. Era natural que els membres de les minories nacionals que participaven en aquestes lluites en traïessin conseqüències per als seus propis pobles. Davant el genocidi cultural específicament francès, la reivindicació lingüística modestament insinuada al segle XIX resta fonamental, perquè en depèn llur existència en tant que grup diferenciats. Però l'absurditat d'una lluita cultural ignorant els factors econòmics i socials ha esdevingut palesa. La presa de consciència de colonialisme interior li ha vingut al darrera ben aviat i ha comportat la idea d'una solidaritat necessària amb tots els grups nacionals o socials oprimits i amb la lluita contra totes les alienacions.

Això posa el problema de la relació amb la lluita de classes, ja que alguns acusen la revolta nacionalista d'afeblir-la. La divisió en classes, dins l'evolució de les societats humanes, ha aparegut més tard que la divisió en grups culturals, ètnics o nacionalitats, però de cap manera no l'ha suplantat (9). Aquesta divisió horitzontal en estrats s'ha articulada a la divisió vertical i ambdues es troben ara lligades de manera inextricable. Es a dir, que segons els casos, la contradicció principal se situarà sobre l'un o sobre l'altre pla, però aquests seran sempre presents. L'opressió nacional podrà ésser invocada per camuflar una opressió social, però la inversa no és menys possible també. Com que tota persona actua necessàriament sobre els dos plans, és una mistificació pretendre voler lluitar només sobre l'un, o fins i tot proclamar que l'un dels dos és secundari, i per tant negligible, o que ja se'n parlarà més tard, és a dir, mai. Entreu al regne dels cels i la resta us serà donada per escriure. L'universalisme invocat en nom de l'internacionalisme proletari, de fet acaba respectant els nacionalismes establerts al poder. Evidentment cal fer l'objecció simètrica als moviments que es defineixen com a nacionalistes i que conviden a esperar l'alliberament nacional per parlar de l'alliberament social. De fet tota lluita de classes és necessàriament també una lluita nacional, i viceversa. Un combat que no ho tingués en compte estaria necessàriament abocat al fracàs o a la recuperació per part de les forces que volia negar. Hem pogut constatar a l'U.R.S.S. com el nacionalisme més tradicional es podia camuflar darrera la lluita de classes i anul·lar finalment una part de les conquestes de la revolució d'octubre.

No cal dir que els dos aspectes, social i nacional, d'aquesta única lluita impliquen necessàriament la col·laboració ocasional o l'aliança durable de grups socials diversos, portadors d'ideologies diferents, algunes de les quals seran francament nacionalistes en el sentit amb què el definirem més endavant. Si de bon començ no hi ha una clara consciència d'aquesta situació, el combat no podrà arribar a bona conclusió o risquen d'aparèixer-hi les pitjors dificultats.

Heus ací que ens acaba de sortir el mot nacionalisme. I molts progresistes manifesten precisament llurs reserves davant les revoltes de les nacionalitats titllant-les de nacionalisme. Una doctrina nacionalista és certament incompatible amb un pensament universalista, sigui socialista o bé simplement progressista.

Però el mot nacionalisme es fa servir per designar conceptes molt diferents: tan aviat és el simple sentiment de pertinença a una nacionalitat, com és la reivindicació alliberadora d'una nacionalitat subjugada, o bé una doctrina que dóna la primacia als valors nacionals dins la vida social i política (10).

El primer sentit no podria ésser rebut per socialistes: en efecte, qui pot pretendre seriosament ésser un home sense pertànyer a cap grup cultural? Hom pot, a tot estirar, pertànyer a dos o tres. Ara bé, és ben paradoxal de veure criticar pels socialistes, no pas el fet de pertànyer a nacions ben establertes en estats, ja que tots ells lluiten dins aquest marc, sinó el sentiment d'afiliació a nacionalitats oprimides que lluiten contra aquest ordre establert.

El refús del segon sentit ha de desqualificar els socialistes que pertanyen a nacionalitats dominadores i que pretenen donar lliçons als oprimits invitant-los a acceptar llur opressió en nom del progrés social i de l'internacionalisme proletari, com Guy Mollet adreçant-se als algerins, o, encara més hipòcritament, els chauvinistes de la gran Rússia d'abans, denunciats per Lenin, que acusaven de nacionalisme les petites nacionalitats de l'imperi però no acusaven mai la principal. Ara bé, és només per abús que hom fa servir el mot nacionalisme en els dos primers sentits, que caldria reservar per al tercer. En efecte, hom té dret a parlar de nacionalisme quan troba una ideologia que posa el fet nacional com "una dada incondicional i primària dotada d'una eficàcia sempre i arreu superior a qualsevol altra" (Rodinson) (11). Aquesta ideologia ha estat construïda ensemps amb els estats-nacions que ella ha servit per justificar, amb diferents variants més aparents que reals, com l'alemanya o la francesa, i és ben trist que nacionalitats oprimides que primer s'afirmen contra ella, corren a adoptar-la quan arriben a aconseguir el que pretenien. Aquest és el nacionalisme que ha de condemnar tot socialista. I salta a la vista que es troba en germen en tot moviment d'alliberament, amb el qual tanmateix no es confon ni amb ell ha de ser rebutjat.

Però la confusió regna en els esperits en aquest aspecte, com s'ha pogut observar fa poc a Critique Socialiste, la revista teòrica del P.S.U. que ha consagrat un número especial a la Bretanya (12). Hi podem veure com Millour té la gosadia de definir-se com a nacionalista, i aquest socialista ho pot fer sense mala consciència perquè el seu text mostra clarament que pren aquest mot en el primer sentit. Però Bars denuncia violentament aquesta posició perquè l'entén en terder sentit i rebutja, en nom de l'internacionalisme proletari, definir-se com a bretó. Aquest dogmatisme és trist i limitat. Se situa al nivell del reduccionisme denunciar per Rodinson, que vol reduir els fenòmens socials essencials a ideologies de classe (13). Bars manté estòlidament que la nacionalitat no és altra cosa que un epifenomen estructural que cal eliminar, cosa que potser ocorre en el cas de l'estat nacional, però no en la divisió en nacionalitats, que és tan vella com la humanitat (14). Deixant a part la bona fe de que hi pugui haver en el seu autor, aquesta posició desemboca, objectivament, en la consolidació del nacionalisme estàtic establert, tot rebutjant com a nacionalistes, i per tant impures, les forces que s'hi oposen. És l'expressió de l'alienació profunda que la ideologia de la classe dominant ha infligit a un militant, per altra banda honest i sincer.

No cal dir també que tota reivindicació nacional, fins i tot excloent el nacionalisme, ha de construir-se forçosament una

ideologia. Això no és de cap manera escandalós i és fins i tot necessari, perquè cap formació social no pot estar-se d'una imatge funcional i operativa per tal de tenir consciència d'ella mateixa (15). El nacionalisme ha estat per excel·lència la ideologia de l'estat burgès i, més enllà de la recerca científica de Marx, els marxismes han servit d'ideologia a les lluites socials dins les societats industrials.

No ens ha de fer cap vergonya, doncs, acceptar lúcidament una ideologia nacionalista, amb la condició de saber que és una ideologia (16) i basant-la sòlidament en la realitat social i en la història, que no és una buida contemplació del passat sinó una explicació del present. Així evitarem els paranys d'un nacionalisme que tingui la ideologia bastida sobre una història mítica i falsejada, o sobre el menyspreu fonamental de l'Altre. Després d'haver superat com pugui el condicionament francès, un bretó lluitarà doncs contra el genocidi cultural i la colonització interior que són els fruits del centralisme francès i de la seva ideologia nacionalista, eines de la classe dirigent hexagonal a què la burgesia bretona ja s'ha assimilat gairebé del tot. Però no podrà refusar sense inseqüència fer-se solidari de totes les lluites de classe i de totes les formes d'anti-colonialisme on trobarà altres reivindicacions nacionalistes, a l'Àsia, a l'Àfrica, o a l'Amèrica llatina (17). La seva posició serà coherent si es posa al costat, en la lluita cultural i política, dels francòfons de Quebec, i si ajuda els africans en la reconquesta de llur identitat cultural contra les pretensions exclusives del francès. I, al contrari, un socialista francès no podrà participar d'aquesta lluita si no accepta de desempallegar-se de la ideologia nacionalista que l'ha impregnat i del desdeny protector que se'n deriva molt sovint envers les minories oprimides. Si no ho fa així, es trobarà en la posició dels imperialistes de la francofonia que creuen defensar una cultura de pretensions universalistes tot sostenint la reivindicació de Quebec, tot esclafant les llengües minoritàries de França, i en concret l'alemany de l'Alsàcia, i oposant-se a la descolonització cultural de l'Àfrica negra.

Ja es veu que el problema ha estat entortolligat al màxim per les passions i els prejudicis. I, a França més que enlloc, topeu, d'antuvi, amb un mur impressionant d'ignorància desdenyosa i satisfeta. Per tal de fer acceptar el seu estat-nació, la ideologia de la burgesia s'ha dedicat, amb un èxit remarcable, a difondre clixés històrics molt més mentiders que a Gran Bretanya o a Alemanya. Els fets més elementals són ignorats i el sistema francès n'impedeix la divulgació. La Inspecció general nega l'aval quan un autor de manual de geografia vol inserir-hi un mapa lingüístic de França. Un gran geògraf, Pierre Georges, parla dels "patois gaèlics" de la Bretanya, i avui tothom creu que la Bretanya és gaèlica. Un agregat de lletres oriünd del Llemosí i parlant "patois", arriba per casualitat a saber, trobant-se a Egipte, que es tracta de la llengua occitana i que no és altra que la dels trobadors. Molts lectors trobaran intolerable el sol fet de gosar fer avinent que, a la França de 1973, un bon terç de ciutadans no són de llengua i de cultura francesa, o, almenys, no ho són sinó per l'efecte d'un genocidi cultural que fa més d'un segle que dura, genocidi que encara no ha acabat la feina i que continua amb un cinisme i un furor increïbles.

Pel que fa als mites històrics, més val que no en parlem. Giren entorn del que he denominat "la França increada", aquest gran país inscrit en la naturalesa i l'ordre de les coses, repartit no se sap com, i del qual una història amorosa ha reconstruït harmoniosament la unitat. No es diu que sigui la derrota militar allò que ha fet desaparèixer la nació bretona, sinó el casament

d'anna de Bretanya qui ha portat al seu si aquesta bella província. A Bordeus se sap vagament que Pey Berland fou un arquebisbe, però hom ignora que fou el darrer gran gascó que intentà de salvar el seu país de l'imperialisme francès. I així, quan les armes franceses entraren victorioses a Bordeus el 1453 ens fan creure que alliberaren el territori nacional ocupat pels anglesos, quan en realitat desapeixia el darrer tros d'Occitània lliure.

El mostrari de bajanades és immens i, com a historiador, em fa molta vergonya evocar-lo. Però la història és la menys innocent de les ciències humanes i, així com ha servit per justificar totes les opressions, fóra bo que ara fes un esforç per destruir les ideologies nacionalistes.

Yves PERSON

---

Notes:

- (1).- Es troba una excel·lent refutació de l'oposició clàssica entre nacionalisme francès i alemany a l'article de J.Y. Guiomar a La Taupe Bretonne, núm. 1, 1971. El grup esquerrà de la Taupe Bretonne, que ens sembla malauradament desviada pel dogmatisme, ha decidit consagrar-se al fet nacional. Per por de caure en el nacionalisme bretó sosté objectivament el nacionalisme francès.
- (2).- K. Marx, L'idéologie allemande, traducció francesa, Editions sociales, Paris 1970, pàg. 43.
- (3).- K. Marx, Fondements de la Critique de l'économie politique, traducció francesa, Paris, Anthropos, 1970, vol. I, pàg. 460ss; vol. II, pàg. 98ss.
- (4) Hom pot consultar l'interessant estudi de B.-H. Levy, Bangladesh. Nationalisme dans la révolution, Paris, Maspero, 1971.
- (5) L'única obra d'Otto Bauer que he llegit és La question nationale et la social-démocratie.
- (6) Hom pot consultar amb profit l'interessant estudi d'H. Carrère d'Encausse, "Unité prolétarienne et diversité nationale. Lénine et la théorie de l'autodetermination", Revue française de science politique, XXI, 2, abril, 1972.
- (7) R. Lafont, Sur la France, Paris, 1968 (Gallimard).
- (8) El millor testimoni és la Crònica de Sant Briec, que ara per primera vegada ha estat objecte d'una edició científica (Paris, 1973, Klincksiek).
- (9) Aquesta successió cronològica és lògica. La divisió en grups culturals es troba lligada a l'aparició del llenguatge, mentre que la divisió en classes ho és a la diversificació de les tècniques que permeten l'aparició del marge de guany.

(10) Sobre els tres sentits de les definicions lleugerament diferents és útil la consulta de l'article de R. Girardet sobre el Nacionalisme a l'Encyclopedia Universalis.

Mentre que els dos primers sentits corresponen a realitats tan velles com el món i sempre actuals, la tercera arrenca d'un moviment de pensament que ha nascut amb l'Estat modern i que podria ser que no el sobrevisqués. Es una negació de les velles doctrines universalistes, com la tradició imperial heretada de Roma o el cristianisme medieval, i cristal·litzà al segle XVIII amb Rousseau i Herder, és a dir, en el quadre de la filosofia de les llums, que malgrat tot es creia universalista. El nacionalisme de la França revolucionària, com el d'Alemanya, més significatiu pel fet que és més acostat a la lluita de les nacionalitats europees, en deriven i s'oposen més en aparença que en realitat. Cfr. J.Y. Guiomar, op. cit.

(11) Faig servir l'excel·lent article de Rodinson, "Nation et idéologie" a l'Encyclopedia Universalis, 1972, pàg. 571-575.

(12) Critique Socialiste, núm. 11, gener 1973.

(13) Rodinson, op. cit.

(14) És cert que en la seva posició nacionalista actual el P.C.F. afirma que l'estat nacional no és una estructura lligada a una fase de l'evolució social limitada en el temps sinó una realitat definitiva i eterna en la forma que l'atzar li ha donat; les minories nacionals, diu, estan condemnades per la història i han d'acceptar de desaparèixer en profit d'aquelles.

(15) Rodinson, op. cit.

(16) És a dir, un conjunt d'idees destinades a guiar l'acció i fundades sobre una teoria la més precisa possible de l'evolució de les societats globals. Però no una representació deformada de la vida social destinada a tapar-ne la realitat de les seves relacions, cosa que hom fa passar sovint per ideologia.

(17) Aquesta solidaritat de totes les lluites és un dels temes majors del llibre de P. Fougeyrollas, Marx, Freud et la Révolution totale, Paris, Anthropos, 1972.